

Filmové hvězdy jako předmět výzkumu

Stephen Lowry – Helmut Korte: *Der Filmstar. Brigitte Bardot, James Dean, Götz George, Heinz Rühmann, Romy Schneider, Hanna Schygulla und neuere Stars.*
Stuttgart – Weimar : Verlag J. B. Metzler 2000, 304 stran.

Filmovým, zejména hereckým hvězdám (*stars*) je věnována značná, patrně dokonce převažující část knižních a časopiseckých publikací s filmovou tematikou, jež se objevují na trhu, naprostá většina z nich se však zapojuje do strategie, kterou jsou hvězdy utvářeny a nabízeny publiku, představuje prvek mechanismu zajišťujícího existenci „hvězdného“ fenoménu. Mnohem skromnější je počet prací, jejichž cílem je odborný popis a kritická reflexe tohoto fenoménu. V nečetných starších pokusech dominovala sociologická orientace,¹⁾ komplexní přístup a spolu s tím význačný teoretický a metodologický impuls pak přinesly výzkumy Richarda Dyer z konce sedmdesátých a z osmdesátých let.²⁾ V návaznosti na Dyerovo pojetí a také v souvislosti s rozvojem nové filmové historie poté odborný zájem o problematiku hereckých hvězd zřetelně vzrůstá. Jak lze očekávat, vznikají takto zaměřené publikace především v anglofonní sféře a charakterizuje je zaměření na americkou kinematografii produkující hvězdy mezinárodního dosahu. Pozornost však tematika hvězd vzbudila i např. v Německu, kde bylo uspořádáno několik specializovaných symposií a hvězdám byl věnován víceletý univerzitní výzkumný projekt. Jeho nejvýraznějším výsledkem se stala obsáhlá knižní práce *Der Filmstar*, jejíž autoři Stephen Lowry a Helmut Korte v devadesátých letech společně působili na Vysoké škole výtvarných umění (*Hochschule für Bildende Künste*) v Braunschweigu.³⁾ Oba badatelé si stanovili nesporně ambiciózní cíl: „prozkoumat komplexní fenomén ‚hvězda‘, zde na příkladu hvězdy filmové, z ekonomických, sociálních, estetických a psychologických hledisek“ (s. 1).

O realizaci svého cíle autoři usilují třemi způsoby, jimž odpovídají tři základní složky knihy. Úvodní kapitola (s. 5–28) a spolu s ní závěrečné resumé (s. 277–281) podávají – s opřením o dosavadní literaturu – zhuštěný, ovšem promyšlený a nesporně užitečný přehled prvků a relací konstruujících „fenomén filmové hvězdy“ (tak zní název zmíněné kapitoly). Lowry a Korte zdůrazňují, že jde o fenomén heterogenní a mnohosložkový: Hvězdy jsou sice skutečné osoby, ale to, co hvězdu vytváří, je mediálně zprostředkovaný obraz (*image*) osoby, který zahrnuje aspekty filmové i mimofilmové. Hvězdy jsou produktem filmového průmyslu a publicistických a obchodních aktivit s ním spjatých, přitom však reálně vznikají teprve v recepci tím, že jsou uznány ze strany publika. Proto se musí zapojovat do sociálně-kulturních kontextů a systémů hodnot, které jsou pro publikum určující, a současně se umisťovat na hraně mezi obyčejností a božstvím, blízkostí a distancí, každodenností a idealizovaným modelem chování.

1) Mj. Edgar Morin, *Les stars*. Paris : Seuil 1957; Enno Pataias, *Sozialgeschichte der Stars*. Hamburg : Marion von Schröder Verlag 1963.

2) Richard Dyer, *Stars*. London : BFI 1979; Týž, *Heavenly Bodies. Film Stars and Society*. Houndsmills – London : MacMillan 1986.

3) Srov. Frank Arnold, Ein Buch und ein Symposium versuchen zu ergründen, was einen Star ausmacht. *epd Film* 18, 2001, č. 5, s. 14–16 (též <http://www.epd.de/film/2001/5stars.htm>).

Největší plochu v knize zabírají „případové studie“ věnované šesti hereckým hvězdám (s. 31–243). Výběr osobností pro tyto studie je přitom pečlivě odůvodněn za pomoci celé série kritérií, která mají zajistit reprezentativnost a exemplárnost volby s ohledem na rozmanitost podob hvězdných kariér (mj. mezinárodní věhlas – omezení na národní sféru, dlouhodobost – krátkost působení v pozici hvězdy, stálost – proměnlivost *image*, nevyhraněnost – vyhraněnost obce obdivovatelů). Vedle toho je ale charakteristické, že v souboru portrétů je zastoupena jen jedna „klasická“ americká hvězda, James Dean. Jinak se zřetelně manifestuje důraz na evropský kontext (Brigitte Bardotová), či přímo na kontext specificky německý: Dvě z představených hereček (Rommy Schneiderová, Hanna Schygullová) lze označit za evropské hvězdy spjaté podstatnou částí své dráhy s německou kinematografií, sláva Heinze Rühmanna a Götze Georgeho je na německé prostředí v zásadě omezena.

V publikaci se tak setkáváme se šesti malými monografiemi herců, kteří jsou nahlíženi z hlediska svého statusu hvězdy. Současně ovšem tyto monografie dokládají, jak obtížné je o hereckých hvězdách pojednat jednak odborně a seriózně, jednak s proporční vyrovnaností. Jednotlivé kapitoly jsou sice svou výstavbou do značné míry paralelní (sledují kariéru herecké osobnosti v chronologickém pořádku a vyzdvihují významné či svými rysy typické filmy), akcenty přítomné ve výkladu ale závažně kolísají zejména v souvislosti s tím, jaký je v daném případě poměr filmového a mimofilmového aspektu. Jeden pól tak představují komplexní analýzy vybraných filmů (jako je epizoda ze seriálu o komisaři Schimanském, jehož ztělesnil Götz George), které získávají až relativně samostatnou platnost, a důkladné popisy význačných rysů ztvárňovaných postav a hereckých výkonů (mj. u Heinze Rühmanna), druhý naproti tomu spekulativní psychologické charakteristiky (Rommy Schneiderová) či informace o peripetiích soukromého života herce a o jeho sexuální orientaci (Rommy Schneiderová, James Dean), které se začínají „nebezpečně“ přibližovat až k bulvárně laděné publicistice. Prostor mezi těmito polohami pak vyplňují zejména úvahy o sociálněkulturních determinantách působení hereckých hvězd, vyzdvížených už v teoretických pasážích.

Předmětem pozornosti se stává jednak otázka, jak filmy s hvězdami zprostředkovávají publiku právě aktuální společenské hodnoty a postoje, jednak to, jak se filmy obracejí k divákům jako imaginární realizace dobově příznačných kolektivních přání (výrazným příkladem je kapitola o Heinzovi Rühmannovi nebo některé partie kapitoly o Brigitte Bardotové). Zde je třeba ocenit jak historickou zakotvenost komentářů, tak šíři kontextů, do nichž jsou filmy zapojeny. Spíše doplňkovou, avšak nikoli okrajovou součástí výkladů konečně tvoří četné citáty z tisku, dokládající podíl médií na budování hvězdných kariér (noviny, bulvární a propagační tiskoviny), ale také názory charakteristické pro příslušné období a snahy o kritické hodnocení.

Charakter jistého doplňku má rovněž třetí složka publikace, kapitola, která sledovanou problematiku dovádí do aktuální přítomnosti (s. 245–276). Na pozadí historického vývoje „hvězdného systému“ načrtává tato kapitola – s využitím příkladů z americké a německé kinematografie – nové tendence, jež se ve světě hereckých hvězd prosadily v osmdesátých a devadesátých letech.

Jako celek představuje pojednání Stephena Lowryho a Helmuta Korte (i při dílčích nevyrovnanostech výkladu) bezpochyby seriózní, promyšlený a pečlivě dokumentovaný text přispívající k hlubšímu poznání fenoménu, o jehož kulturní a sociální závažnosti není pochyb.

Petr Mareš